

Een alternatieve geografie van gender en globalisering

Een interview met mediakunstenares Ursula Biemann

De Zwitserse mediakunstenares Ursula Biemann studeerde kunsten en culturele theorie in Mexico en aan de School of Visual Arts en het Whitney Independent Study Program in New York. Zowel in haar kunstwerken als in haar functie als curator houdt zij zich vooral bezig met gender en globalisering. Haar meest recente kunstboek is *Been there and back to nowhere. Gender in transnational spaces*, (b_books, Berlijn, 2000). Biemann is onder andere verbonden aan de Hochschule für Gestaltung und Kunst (Institute for Theory of Art and Design) aan de Universiteit van Zürich. Momenteel is zij actief met een tweejarig project over gender en stadspolitiek in Istanbul. Daarnaast is zij curator van een tentoonstelling 'Gender & Geografie' in 2002 in Wenen (zie ook <http://www.geobodies.org>).

Biemanns belangrijkste videoprojecten zijn *Performing the Border* (1999) waarin zij de grens tussen de Verenigde Staten en Mexico als het ware van sekse voorziet, door arbeidsverdeling, prostitutie, de vermaakindustrie en seksueel geweld centraal te stellen. *Writing Desire* (2000) is een video-essay over de fantasiewereld die wordt gecreëerd door het internet en de invloed daarvan op de circulatie van vrouwen van de derde naar de eerste wereld. In *Remote Sensing* (2001) traceert Biemann de beweegredenen en de routes van vrouwen in de geglobaliseerde seksindustrie. Zij creëert in deze digitaal bewerkte videofilm een mediatopografie waarin zij verhalen van sekswerk-

sters en hun 'persoonlijke data' koppelt aan satellietbeelden van de aarde en computerberekeningen van routes die migrerende vrouwen hebben genomen.

Biemanns video's navigeren geraffineerd tussen verschillende vertogen over transnationalisme, (lands)grenzen, stadsgebieden, migratie en virtuele communicatie. Zij vraagt aandacht voor de verbinding van gender en etniciteit in de discussies over globalisering en nieuwe technologieën. Haar werk combineert feministische theorievorming en activistisch engagement met een vernieuwende visuele vorm. In een interview met deze kunstenares over haar laatste werk, *Remote Sensing*, stelt Ingrid Hoofd vragen over de cartografieën van migrerende vrouwen op de golven van het wereldwijde kapitalisme zoals Ursula Biemann die visualiseert.

Hoofd: 'Volgens mij is voor veel westerse kijkers van *Remote Sensing* interessant om te zien hoe de seksindustrie in Angeles City (Filippijnen) werkt. De grenzen tussen een liefdesrelatie en prostitutie zijn er zeer diffuus. De voice-over maakt een onderscheid tussen natuurlijke emoties – (ontstaan uit "liefde") en verhandelbare emoties (die er alleen toe dienen geld te verdienen). De vraag aan één van de geïnterviewde vrouwen of zij ooit een "echt" vriendje heeft gehad, deed mij nogal westers aan; is hier geen sprake van vooringenomenheid? Interessant genoeg begrijpt de vrouw de vraag niet goed.

Uit de informatie over de voorgeschiedenis van *Remote Sensing* blijkt verder dat de Zwitserse, Duitse en Tsjechische voorbeelden pas in een later stadium zijn ingevoegd. Heeft u hiermee een potentiële verheerlijking van de Europese Unie willen voorkomen, waar veel burgers wellicht denken dat de seksindustrie niet in deze vorm bestaat? Ik vond het ook interessant dat er in Zuidoost-Azië meer vrouwen in de seksindustrie terecht zijn gekomen sinds de tweede feministische golf in veel westerse landen. Hoe hangen volgens u de verschillende lokale situaties van sekswerkers met elkaar samen op mondiaal niveau?’

Biemann: ‘Kapitaal reproduceert zichzelf enkel wanneer het circuleert. Binnen het huidige pan-kapitalisme hangt de hoeveelheid winst af van hoe de verspreiding van transacties over de aardbol verlopen. Lokale economieën genereren niet genoeg economische groei om het tempo van de pan-kapitalistische economie bij te kunnen houden. Zowel nationale overheden als internationale financiële instituten tonen daarom een desinteresse in lokale economieën. Maar kapitaal bestaat niet alleen uit neutrale cijfers die digitaal van de ene bankrekening naar de andere overflitsen, zoals de media ons willen doen geloven. Kapitaal heeft ook zich verplaatsende lichamen nodig; het is volledig afhankelijk van de kostbare topografische circulatie van lichamen van de ene culturele structuur naar de andere, en van de plaatsen waar het economisch slecht gaat naar plaatsen met meer kapitaal. Vrouwenlichamen zijn de nieuwe goederen in deze grensoverschrijdende transacties die grote hoeveelheden ongebonden kapitaal produceren. Die transacties hebben voor sommigen zeer fysieke en materiële consequenties. Huidige vormen van economische systemen worden meestal gerepresenteerd als abstracte financiële operaties, uitgevoerd door witte boorden dragende effectenmakelaars in steriele ruimten, of zelfs als elektronische data vermomd als groene cijfertjes op een computermonitor. In *Remote Sensing* probeer ik dit

proces op radicale wijze lichamen mee te geven en die te situeren. De beelden van dit video-essay trachten de routes en redenen van de vrouwen in de seksindustrie weer te geven. Het is een alternatieve geografie die zich bezighoudt met migratie en grensoverschrijdende circuits, illegale en verborgen netwerken en alternatieve overlevingsmechanismen. Hierin fungeren vrouwen als sleutelfiguren.

Er zijn ontelbare structurele en politieke redenen waarom vrouwen de wereldwijde seksindustrie, die gigantische dienstensector, al dan niet gedwongen instappen. De Mekong-regio bijvoorbeeld was traditioneel een ideale plaats voor het verhandelen van vrouwen die de grenzen in allerlei richtingen over moesten steken, maar sinds de liberalisering van de socialistische landen daar is de situatie dramatisch veranderd. Thailand is niet langer alleen een land waar vrouwen vandaan worden gehaald, maar ook een land van doorvoer en eindbestemming. Omdat Thaise vrouwen sinds de jaren zeventig naar Europa en Noord-Amerika gemigreerd zijn of opgeklommen zijn naar een hogere status binnen de seksindustrie die vooral toeristen moet bedienen, is er de behoefte ontstaan aan nieuwe vrouwen voor de bordelen van lager allooi in Thailand. Deze markt haalt zijn vrouwen (vaak jonge meisjes) vooral uit de provincies van de aangrenzende landen, zoals Birma, Laos en Vietnam. Voor China geldt weer een andere situatie. De lange periode waarin elk gezin maar één kind mocht krijgen, heeft ervoor gezorgd dat er een grote getalsongelijkheid tussen de seksen is ontstaan. Veel Chinese mannen die geen vrouw kunnen vinden, halen een vrouw uit het buitenland, vaak met illegale middelen. In Taiwan daarentegen geven vrouwen de voorkeur aan een modern leven in de stad en kunnen mannelijke boeren maar moeilijk een vrouw vinden die wil zwoegen op het land. Deze mannen importeren tienduizenden vrouwen per jaar uit de Filippijnen voor het verrichten van onbetaalde landarbeid. En elk jaar worden 100.000 Zuidoost-Aziatische vrouwen verscheept naar

Japan om daar te gaan werken in de amusementsindustrie, waarin evenveel geld omgaat als in de wapenindustrie.

Het is geen toeval dat in de geïndustrialiseerde wereld de behoefte aan vrouwen die traditionele waarden onderschrijven groter is geworden sinds dergelijke vrouwen moeilijker te vinden zijn. We kennen de dikke huwelijks-catalogi al vanaf de jaren zeventig, toen het Amerikaanse leger was gestationeerd in vele van bovengenoemde landen, waar ze grote

van intermenselijke handelingen. De vrouw heeft het dus niet meteen over geld, maar tracht eerst een verhouding met de man te doen ontstaan omdat hij wellicht dagen of weken blijft. Dit komt gedeeltelijk doordat de soldaten van het Amerikaanse leger vaak drie tot twaalf maanden bleven. Maar ook tegenwoordig willen oudere sekstoeristen liever één meisje hebben voor de periode dat ze er zijn. Haar motief is geld, maar het kan zijn dat ze zorg en affectie veinst. Hij denkt ondertussen

dat hij de vrouw van zijn dromen heeft ontmoet. De regeling is dat hij een zogenaamde "barboete" betaalt voor de tijd dat hij haar mee naar buiten neemt aan

dorpen bouwden voor prostitutie in zogenaamde "rust- en recreatiegebieden" tijdens de Vietnamoorlog. Toen die Amerikaanse soldaten vertrokken, verspreidden vele van de vrouwen zich over de hele wereld met behulp van de contacten die ze in die periode hadden opgedaan. Tegelijkertijd ontwikkelde de Thaise overheid naoorlogse promotiestrategieën om de ontstane vermaakindustrie, de bars, restaurants en bordelen, aantrekkelijk te maken voor toeristen. Het is wellicht interessant om te vermelden dat dit alles plaatsvond tijdens de hoogtijdagen van het feminisme in het westen. Mannen gingen hun vrouwen ergens anders vandaan halen, omdat ze echtgenotes zochten die instemden met een traditioneel huwelijk waarin de man materiële veiligheid aanbiedt in ruil voor seksuele en huishoudelijke diensten van de vrouw.

Er is nog een ander aspect van de professionele seksindustrie dat voor westerse kijkers verwarrend is. Het westerse concept van prostitutie is dat je een bedrag overeenkomt en meteen aan de slag gaat. In de seksindustrie van Zuidoost-Azië heeft prostitutie een open einde en kan zijn opgebouwd uit een veelvoud

de papasan of mamasan die de bar uitbaat. Het meisje krijgt slechts vijf procent van deze barboete. Het geld waarmee hij betaalt, is dus nooit een directe betaling voor haar diensten, maar eerder compensatie voor verloren inkomsten van de bar. Dit lijkt voor hem vaak een dubbelzinnige relatie en regelmatig interpreteert hij signalen van het meisje foutief als liefde en affectie. Dan wordt de man jaloers en bezitterig, terwijl zij verrast en geamuseerd is omdat het voor haar slechts een zakelijke relatie is. In deze culturele context raken nieuwkomers vaak verward vanwege de voor hen verraderlijke vermenging van vrouwelijke emotionele en seksuele economie. Het is een soort Madame Butterfly-effect dat de cognitieve kaart van de man in kwestie in de war brengt.'

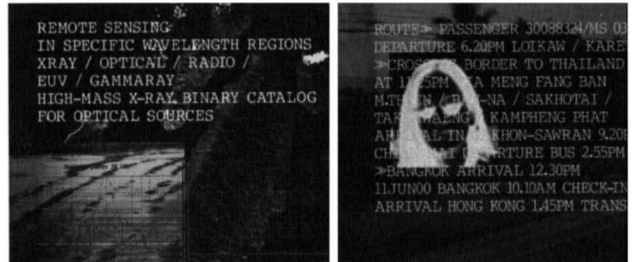
Hoofd: 'Het scheen mij toe dat de video worstelt om te laten zien dat vrouwen in de seksindustrie een zekere zelfbeschikking hebben. Hoewel u duidelijk probeert om niet in de val te trappen waarbij alle vrouwen als slachtoffers worden afgeschilderd, vond ik toch dat een bepaald slachtofferschap in het eerste gedeelte van *Remote Sensing* om de hoek komt

kijken. Pas op het einde van de video komt er meer nuance en is er sprake van inbedding in de lokale situaties. Dit ligt misschien deels aan het feit dat niet veel vrouwen zelf worden geïnterviewd. Was u zich bewust van deze worsteling tijdens het opnemen en monteren van de video, en zo ja, hoe trachtte u hiermee om te gaan? Gerelateerd aan deze vraag is het verschil in betekenis tussen de woorden “verhandelen” (*trafficking*; zwarte handel) en “handelen” (*trading*, legale handel). In uw boek *Been there and back to nowhere* legt u uit dat “verhandelen” het ronselen en transporteren inhoudt van vrouwen over nationale grenzen heen, door middel van geweld, bedreiging en dwang. “Handelen” doet geen uitspraak over de oorzaak of het proces van handel. Bent u van mening dat dit onderscheid nuttig is? Zou het niet zo kunnen zijn dat “verhandeling” ook een soort vrijwillige verhandeling is (niet “zij is verhandeld” maar “zij verhandelt zich”)? Of hebben we betere woorden nodig om alle grijze gebieden tussen zelfbeschikking en slachtofferschap van sekswerkers tot hun recht te laten komen?

Biemann: ‘Normaal gesproken heb je het over verhandelen als dat onvrijwillig gebeurt, anders zou je het smokkelen noemen. Maar in de praktijk is dit onderscheid verre van duidelijk. Het grijze gebied dat ik in *Remote Sensing* in beeld probeer te brengen, is precies die discursieve ruimte tussen gedwongen prostitutie en het kiezen voor prostitutie vanwege het gebrek aan betere kansen. Vanuit een mensenrechtenoptiek is er een cruciaal verschil tussen die twee en zul je dat verschil moeten onderkennen wanneer je wetten tracht op te stellen. Voor mij als kunstenaar gaat het er niet om de wereld zelf te veranderen, maar om de discoursen over die wereld te veranderen. Daarom is het overbodig om dergelijke kunstmatige verschillen aan te brengen. De culturele druk, de sociale verplichtingen en economische redenen kunnen allemaal even dwingend zijn.

Ik wil de grijze onderhandelingsgebieden onderzoeken, omdat zich daar de complexiteit van ons leven afspeelt. Dit betekent niet dat er geen dwang of misleiding in het spel kan zijn, noch wil ik verdoezelen hoe zwaar deze levens kunnen zijn. Maar uit de gesprekken met de vrouwen in de seksindustrie heb ik geleerd dat zij evenveel lijden onder het stigma dat op sekswerk ligt, als onder het werk zelf. Omdat ik mezelf probeerde te distantiëren van beelden over gevangenneming, opsluiting of deportatie, heb ik

gekozen voor beelden die laten zien hoe de vrouwen zich door het landschap bewegen, terwijl ze actief grenzen overschrijden. In *Remote Sensing* verschijnen migrerende vrouwen als kleine röntgenfoto's in beeld, die zich bewegen door blauwgetinte landschappen, terwijl groene elektronische reisschema's hun routes over de aardbol traceren, van Moskou naar Tel Aviv, van Salvador naar Californië en van Thailand naar Parijs. Zulke beelden verhalen over migratie in het tijdperk van digitale beelden.

Ik ben het met je eens dat het begin van de video niet veel ruimte laat voor zelfbeschikking. Dit komt met name door de locatie op de Birmees-Thaise grens, waar de situatie bijzonder wreed is. Hier bevinden zich gesloten bordelen waar aids veel voorkomt, en waar Birmese tienermeisjes in het halfdonker onder strenge bewaking worden vastgehouden. Maar in de loop van de video openbaren zich langzaam de verhalen van deze vrouwen, met de vele redenen voor hun levenspaden. Het gaat mij om de structurele omstandigheden voor deze specifieke soort van migratie en daarom benader ik vrouwen als experts op dit terrein, die hun situatie onder woorden brengen en theoretiseren. Ik

wil absoluut vermijden om de voormalige seks-werksters naar hun ervaringen te vragen, hoewel ik mij realiseer dat de kijkers dit verwachten. Ik vind een dergelijke aanpak problematisch omdat dit ten eerste hun emoties opnieuw "verhandelt", en ik het ten tweede niet effectief vind omdat het ons alleen maar beter doet voelen over onze eigen levens. Vooral met dit zeer omstreden onderwerp is het belangrijk een afstandelijke en kritische blik te waarborgen die het mogelijk maakt te begrijpen hoe vrouwen zichzelf positioneren in de huidige wereldorde.'

Hoofd: 'Met *Remote Sensing* en de meeste van uw vorige videoprojecten construeert u alternatieve verhalen die ingaan tegen de dominante ideeën over technologie en globalisering. Daarbij probeert u meer specifiek om de kruispunten tussen gender en etniciteit te onderzoeken en zichtbaar te maken. Kunt u meer vertellen over de dominante kijk op de nieuwe technologieën en op globalisering, en over de subversieve strategieën die u voorstelt?'

Biemann: 'Ik zie mijn werk als een vorm van alternatieve geografie. De verplaatsing van vrouwenlichamen op wereldschaal genereert imposante cijfers, maar het produceren van feitelijke informatie is niet mijn doel. Ik stel mijzelf als kunstnares en videomaakster de volgende vragen: hoe kan ik het al zo vaak besproken onderwerp van de verhandelbaarheid van vrouwen en de objectivering van vrouwelijke seksualiteit, ontwrichten en in een nieuwe context plaatsen? Hoe kan een video meer bewegingsruimte creëren om vrouwelijkheid te verbeelden, in plaats van eenvoudigweg tegen het kapitalisme te betogen en het rigide denken over gender te bevestigen? Mijn werk als videomaakster wil de onderlinge relatie tussen de symbolisering van vrouwelijkheid en de economische en materiële werkelijkheid van vrouwen onderzoeken. Hoewel video een beproefd medium is voor activisme, gaat het er mij niet om directe maatschappelijke verandering te bewerkstelligen, noch wil

ik het gebruik reduceren tot een simpele bijdrage aan de bestaande discussie. Het belangrijkste potentieel van video vind ik dat het kan bemiddelen tussen die twee posities, zodat het werk ook een bijdrage kan leveren aan de praktijk van culturele betekenisgeving.

Door al het werk dat ik heb verricht op locaties die in het bijzonder getroffen zijn door de globalisering ben ik een soort geograaf geworden. De laatste jaren heb ik mijn aandachtspunt verschoven van het onderzoeken van representaties van gender en etniciteit, naar de vraag hoe identiteit uitgebeeld wordt, hoe het functioneert, en hoe het zichzelf inschrijft in de sociale en materiële werkelijkheid, en dan in het bijzonder in de verstedelijkte werkelijkheid. Hoe geven deze geografische locaties op hun beurt de subjecten vorm die er wonen? Ruimte en locatie zijn daarom belangrijk geworden in mijn werk, niet alleen vanwege gender, maar omdat geografie de relaties bepaalt tussen het subject, locatie, grenzen en grensoverschrijdingen. Je zou kunnen zeggen dat mijn interesse verschoven is van het probleem van identiteit verbonden met een lichaam met een geschiedenis, naar het probleem van een bewegend, migrerend lichaam met een gender en een geografie.

Ik geloof dat ik met mijn werk onbeschreven ruimten in kaart breng. Grensgebieden zijn per definitie moeilijk in kaart te brengen, omdat ze tussen twee nationale systemen vallen en niet als een omgeving op zich gezien worden. Grensgebieden functioneren echter niet volgens één van de twee nationale wetgevingen, maar op een derde manier die ontstaat door de onderhandelingen tussen de eerste twee. Dit tussengebied in kaart brengen is alternatieve geografie bedrijven.'

Hoofd: 'Hoe brengt u dit idee in beeld in *Remote Sensing*?'

Biemann: 'Van alle videofilms die ik heb gemaakt is deze wellicht het meest expliciet in zijn focus op dit soort grijze gebieden, op de

CAROLINA
CORTEZ
FONDO MANITA
CONTRACTED BY
BUNNY CLUB
HONG KONG

tussengebieden. De titel van de video verwijst naar visuele technologieën en geografische informatiesystemen die zijn ontwikkeld om vanaf een grote afstand, meestal vanaf een satelliet, de aarde te scannen en op een zo accuraat mogelijke wijze te representeren en interpreteren. We zouden deze technologieën kunnen zien als de belangrijkste methode om de aarde te "lezen" en betekenis te geven aan geografie. De video is een poging om een alternatieve geografie aan te bieden in deze digitale en wetenschappelijke lange afstand scenario's van onze planeet. Gender is een categorie die consequent uit deze technologieën wegvalt. Ze verbergen de geseksueerde betekenissen van de data die ze produceren. Het is daarom nodig deze abstracte beelden te voorzien van menselijke specificiteit, subjectieve interpretaties en persoonlijke ambigüiteiten. Daarmee komen verborgen economieën en illegale circuits aan het licht, die mensen hebben ontwikkeld om op de breekpunten van de wereldeconomie te kunnen overleven. *Remote Sensing* doorkruist al die fascinerende ruimten met een groot subversief potentieel. Ik heb het hele internet afgestruind voor digitale representaties van die gebieden die ik heb bezocht tijdens de opnamen voor *Remote Sensing*, met name Zuidoost-Azië en Oost-Europa. Ik gebruik veel satellietbeelden in deze video, waarvan ik een aantal heb gedownload van de NASA-website.'

Hoofd: '*Remote Sensing* bevat vele interessante esthetische vormen. Eén ervan is het gebruik van split-screen in de hele video, waarbij tegelijkertijd satellietopnamen, bewegende landschappen en geïnterviewde vrouwen in beeld zijn. Wat waren uw politieke en artistieke motieven voor een dergelijke verdeling van het scherm? Hoe houdt deze esthetiek verband met het ondermijnen van het dominante verloop over deze onderwerpen?'

Biemann: 'Ik zie mijn video's in eerste instantie als essays. Essays met een expliciet subjectieve en tegelijkertijd theoretische aanpak, met

een continue beweging tussen verhalen van ervaringen, wetenschappelijke informatie, persoonlijke associaties en theoretische speculaties. Essays zijn eigenaardige constructies omdat ze ervan uitgaan dat de werkelijkheid niet direct te representeren is. Het essay onderscheidt zichzelf hiermee van de documentaire benadering. Het zoomt niet in op een bepaald onderwerp, maar benadert dit in fasen, cirkelt er omheen, keert er steeds naar terug vanuit allerlei perspectieven. Deze manier van filmen is bijzonder reflexief omdat het kritisch kijkt naar het proces van film maken zelf. *Remote Sensing* is een video die de discussie aangaat met de manier waarop hedendaagse technologieën de wereld uitbeelden en betekenis geven alsof het een homogeen en wetenschappelijk verklaarbaar geheel is. Het basisstramien van *Remote Sensing* wordt gevormd door de geografische informatietechnologieën. Elk verhaal, elk interview en alle data zijn gekoppeld aan satellietbeelden, zodat tegelijkertijd een perspectief ontstaat vanuit een baan om de aarde en vanaf die aarde. De satellietlens produceert een brede, technologische en rondzwerfende blik op verre afstand, die botst met het bewegende en schokkerige beeld van de videocamera in bijvoorbeeld een rijdende bus. Zo ontstaat een radicale gelijktijdigheid waarin wetenschappelijke en maatschappelijke beelden tegen elkaar worden afgezet. Dit laat de complexiteit zien van de zwarte handel: de onzichtbare transportnetwerken, organisaties, commissies en smeergelden; de illegale werkomgevingen van de vrouwen; de transacties aan de grenzen. Het beeldoppervlak van de video valt uiteen in meerdere schermen waarin beelden van vliegende satellieten, bewegende weersvoorspellingen, voorbijkomende beelden van de Mekong-regio en pratende vrouwen van NGO's (niet-gouvernementele organisaties) allemaal dezelfde ruimte bewonen.

De videobeelden zijn op meerdere manieren gemanipuleerd. In *Performing the Border* zitten politie-opnamen die geel zijn gekleurd

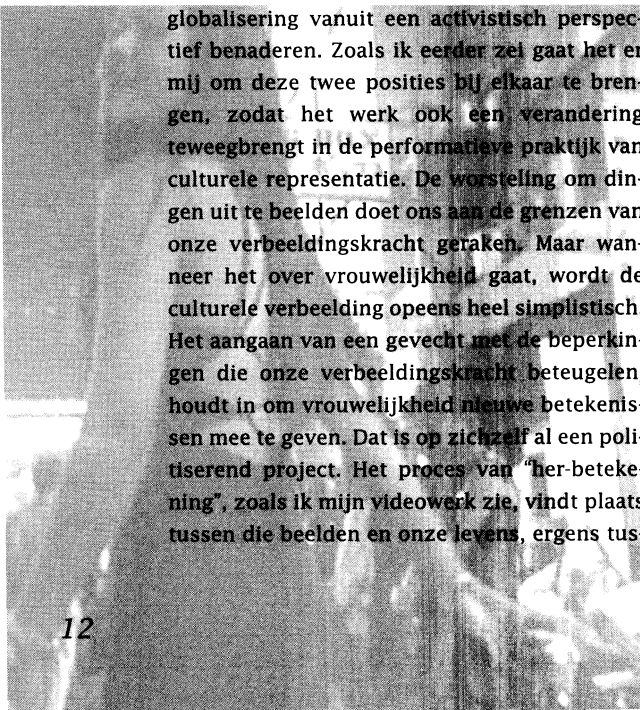
en nachtbeelden die indigo zijn gemaakt. Grote delen van de video zijn in *slow motion* om de representatie te benadrukken. Dit creëert voor de kijker rustige momenten om de beelden kritisch te bekijken, en om de bewegingen en poses van de lichamen tot je door te kunnen laten dringen. Deze manipulaties dienen als kritische instrumenten om het beeld en zijn betekenis van elkaar los te weken, en de video van een documentairevorm naar een instrument voor kritische reflectie te verheffen. Dit is wat mijn esthetische benadering onderscheidt van bijvoorbeeld een activistische video van een antiglobaliseringsdemonstratie.

In *Writing Desire* ga ik zelfs nog een stapje verder. Deze korte, energieke muziekvideo is een eerste poging tot het onderzoeken van de mogelijkheden om de gecompliceerde en meerduidige ruimte van het internet in video-vorm te vangen. De video is uitermate gefragmenteerd en breekt met de lineaire structuur van het kijken door het interactieve karakter van on line activiteiten te simuleren. Betekenis moet door de kijker worden geconstrueerd en gecombineerd uit de beelden.

Op het gebied van kunstzinnige beeldproductie komen we andere problemen tegen dan wanneer we dezelfde kwesties van gender en globalisering vanuit een activistisch perspectief benaderen. Zoals ik eerder zei gaat het er mij om deze twee posities bij elkaar te brengen, zodat het werk ook een verandering teweegbrengt in de performatieve praktijk van culturele representatie. De worsteling om dingen uit te beelden doet ons aan de grenzen van onze verbeeldingskracht geraken. Maar wanneer het over vrouwelijkheid gaat, wordt de culturele verbeelding opeens heel simplistisch. Het aangaan van een gevecht met de beperkingen die onze verbeeldingskracht beteugelen, houdt in om vrouwelijkheid nieuwe betekenissen mee te geven. Dat is op zichzelf al een politiserend project. Het proces van "her-betekening", zoals ik mijn videowerk zie, vindt plaats tussen die beelden en onze levens, ergens tus-

sen de beperkingen van representaties en de politieke gevechten van activisten. Ik zie het terrein van symbolische productie als een performatieve praktijk. Mijn video's gaan over onderwerpen die bij uitstek geassocieerd worden met documentaires, onderwerpen waarover feministen zich duidelijk hebben uitgesproken de laatste decennia. Mij gaat het er juist om speculatieve ruimten te openen door ongebruikelijke associaties en combinaties aan te brengen, die het moeilijk maken oorzakelijke verbanden te leggen of een simplistische bevestiging van de feiten te geven. De reis van de verbeeldingskracht naar de visuele representatie is geen gladde, lineaire reis. Hoe documenteer je zo'n proces? Je kunt het niet documenteren; al wat je kunt doen is in de voorstelling de sporen ervan uitbeelden.'

Hoofd: 'In uw recente boek *Been there and back to nowhere* schrijft u dat de werktitel van *Remote Sensing* eerst *Trafficking and Trading* was. Betekent dit dat de boeiende relatie tussen nieuwe technologieën en de handel in vrouwen pas later aan het videoproject is toegevoegd? De video maakt niet echt duidelijk hoe technologie, en dan in het bijzonder moderne bewakingstechnologie, concreet een rol speelt in de lokale dynamiek van in- en uitsluiting. In mijn visie verkrijgen de nieuwe technologieën een nogal onaantastbare positie in de video. Een terugkerend thema is bovendien dat de nieuwe technologieën vanwege hun binaire logica niet in staat zijn de grijze tussenruimten te laten zien. Dit lijkt mij een nogal deterministische redenering die de werkingen van de digitale technologieën doet samenvallen met de binaire logica van dominante mannelijkheid versus onderdrukte vrouwelijkheid. Maar je zou ook kunnen stellen dat *Remote Sensing*, juist vanwege het feit dat hij is gemaakt met de nieuwste digitale technologieën, bij uitstek in staat is de grijze tussenruimten te laten zien. Hierop duidt bijvoorbeeld de vermelding van e-mailadressen aan het eind van de video, waarbij internet een

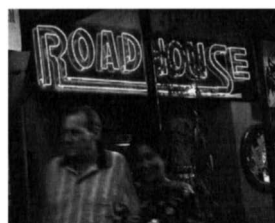
medium is dat NGO's die vrouwen in de seksindustrie ondersteunen meer invloed geeft. Welke rol spelen de nieuwe technologieën in de seksindustrie? Moet de veelheid aan beelden van de nieuwe technologieën metaforisch genomen worden? Waar liggen volgens u de onderdrukkende en bevrijdende potenties van de nieuwe technologieën?'

Biemann: 'Zonder twijfel worden nieuwe technologieën aangewend om de controle over migratiepatronen en grensactiviteiten te vergroten. Aan de Zuid-Europese grens tussen Spanje en Marokko is het bewakingssysteem pas geleden helemaal omgezet van het gebruik van radar naar satellietbewaking, permanente helikopterpatrouilles en warmtesensoren. Tegelijkertijd maken de nieuwe technologieën het soms gemakkelijker om te migreren. Kijk bijvoorbeeld maar eens naar de virtuele huwelijksmarkten, die sinds het ontstaan van het internet gigantisch in aantal zijn toegenomen. Vrouwen hoeven niet langer naar het westen te reizen in de hoop binnen drie maanden van hun toeristenvisum een echtgenoot te vinden. Migratie is veel gemakkelijker door het gebruik van e-mail dat de mogelijkheid biedt op afstand een relatie op te bouwen die leidt tot een uitnodiging naar het westen. Elektronische communicatie is snel ontdekt als een middel om romantische en seksuele relaties te ontwikkelen. In de gecompriëerde elektronische ruimte ondergaat identiteit veranderingen die tevens vragen oproepen over grenzen, gender en seksualiteit. Terwijl deze verleidelijke schrijfactiviteiten voor velen in het westen vooral een spel zijn, is het voor veel vrouwen in gebieden met zwakkere economieën de enige manier om contact te leggen met witte mannen en een uitweg te vinden uit de armoede. Voor hen raakt het verlangen naar romantiek verweven met het verlangen om te overleven. De bloeiende huwelijksmarkt is het bewijs voor de commercialisering van emotionele en seksuele relaties binnen de grotere machtsstructuren van economische ongelijkhe-

den. Steeds meer nieuwe websites spruiten op met namen als tiger.lillies, geisha.song, russian.brides of classic.love waarop vrouwen worden aangeboden voor correspondentie, vriendschap of huwelijk. De websites bevatten uitgebreide fotodatabanken met demografische en anatomische informatie over de vrouwen. Sommige websites bevatten zelfs stukjes QuickTime clips waarin de vrouwen hun kwaliteiten aanprijzen.

Remote Sensing is een poging de meerduidige betekenissen te traceren van een geografie waarin de seksualisering van vrouwen binnen het wereldwijde kapitalisme nauw verband houdt met de toepassing van nieuwe technologieën. Dit is vaak tegenstrijdig; terwijl het internet migratie gemakkelijker maakt via online huwelijksmarkten en sekstoerisme, bemoeilijken nieuwe vormen van grensbewaking juist migratie waardoor migrerende vrouwen het illegale circuit in worden gemanoeuvreed. De Europese visumpolitiek is er expliciet op gericht om migrerende vrouwen direct de seksindustrie in te werken zonder hen ook maar enige mogelijkheid te bieden een ander beroep te kiezen. Technologieën van controle en bewaking treffen vrouwen, en vooral economisch minder krachtige vrouwen, in hun seksualiteit, omdat machtige instellingen zoals de staat en wetenschappelijke en militaire instituten een seksualiteit construeren die hiërarchie erotiseert.

De effecten van technologieën zijn dus volledig tegenstrijdig, en daarmee ook mijn gebruik ervan in de video. Ik ben altijd in het bijzonder geïnteresseerd in optische en visuele technologieën omdat dit mijn terrein van artistieke interventie is. De abstracte digitale

opnamen die een veelvoud aan satellieten produceert die in een baan rond de aarde zweven, hebben een grote invloed op onze voorstelling van de aarde en onze verhouding tot de wereldbevolking. Bezien door deze lenzen lijkt de wereld begrijpelijk en controleerbaar. In *Remote Sensing* laat ik zien hoe satellietbeelden van de aarde een seksuele economie produceren, waarin het voorstelbaar is geworden om vrouwen wereldwijd geografisch te categoriseren. De satellietbeelden documenteren niet alleen een gegeven situatie, maar zij geven die situatie ook actief vorm.

Deze technologische beelden bekritiseer ik, vooral in hun binaire en wederzijdse uitsluitende structuren van interpretatie en categorisering. Tegelijkertijd gebruik ik deze beelden om nieuwe vormen van representatie van migratie door vrouwen te ontwikkelen en om die in dit tijdperk van visuele cultuur te brengen. Het plaatsen van hun bewegingen in de context van ruimtetechnologie en de hoog ontwikkelde optische instrumenten van dit moment, brengt deze migratiebewegingen onherroepelijk in verband met vooruitgang.

In de huidige cultuur wordt seksualiteit vaak gerepresenteerd volgens de normen van mannelijkheid. In deze beperkte symbolische ruimte worden vrouwen op simplistische wijze ingedeeld in de brave, verzorgende en liefhebbende soort, en de slechte, manipulatieve en verstikkende soort. Wanneer vrouwen de economie van de vrouwelijke seksualiteit in een kapitalistische maatschappij onthullen, dan worden zij onmiddellijk tot deze laatste categorie veroordeeld. Het maskeren van de economische beweegredenen tussen de seksen wordt zelfs als het hoogst morele goed gezien. Sommige vrouwen stappen vrijwillig de seksindustrie in en anderen niet, dat is zeker waar, maar er is een grote grijze ruimte tussen die twee posities. En op die onderhandelingsruimte richt ik in mijn werk de aandacht. Het proces van alternatieve betekenisgeving dat ik in mijn video's onderneem, is meer dan een gevecht tegen de constante uitvlaking van de diversiteit en verscheidenheid van vrouwelijkheid.

Mijn werk houdt zich speciaal bezig met de naar sekse gedifferentieerde dynamiek van fundamentele dichotomieën, zoals de scheiding tussen privé en openbaar, die de seksuele ruimte toewijst aan organische en reproductieve vrouwelijkheid en de economische ruimte toewijst aan technische en productieve mannelijkheid. Natuurlijk zou ik graag de ruimte waarin we onze levens, lichamen en seksualiteit inschrijven als een heterogene zien, maar in het construeren van die ruimte moet ik wel de bestaande technologieën en kennis betrekken die deze ruimte afbakenen en formaliseren. Die technologie is gebaseerd op binaire computertaal. Door via satellietbeelden vanuit een baan om de aardbol terug te dalen op aarde, stel ik de eenzijdigheid van dit soort beelden aan de kaak. De manier waarop satellietbeelden totstandkomen, maakt het onmogelijk om tegenstrijdige informatie door te geven, laat staan verhoudingen te laten zien of in termen van gender te denken. Het is voor mij uitermate belangrijk om te laten zien hoe dit soort visualiseringstechnologieën identiteit en gender mede vormgeven. In *Remote Sensing* verruim ik dan ook de blik van de satelliet om de kwestie van gender en globalisering in het vizier te brengen.'

Filmografie

- Performing the Border*, Ursula Biemann, 1999, digitale video, 43 min.
Writing Desire, Ursula Biemann, 2000, digitale video, 25 min.
Remote Sensing, Ursula Biemann, 2001, digitale video, 54 min.

Beeldmateriaal

- Remote Sensing*, Ursula Biemann, 2001.